

KLASİK TASAVVUF METİNLERİ-FİNAL

*Fusûsu'l-Hikem*¹ Mukaddimesi Tercümesi

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın Adıyla

Ümmetlerin farklılığı nedeniyle dinler ve mezhepler farklı farklı da olsa, hikmetleri en kadîm makamdan² tek ve yakın yolla³ kelimelerin⁴ kalplerine indiren Allah'a hamd olsun. Allah'ın salât ve rahmeti, cömertlik ve ikrâm hazinelerinden himmetle en doğru sözle yardım eden Hz. Muhammed'in ve O'nun ailesinin üzerine olsun.

[Hicrî] 627 senesi Muharrem ayının son on günü[nde bir gün] Şam'da gösterilen bir rüyada Hz. Peygamber'i (sav) gördüm. Elinde bir kitap vardı. Bana "Bu, Fusûsu'l-Hikem kitabıdır, onu al ve yararlanmaları için insanlara ulaştır" diye emretti. Ben de "Bize emredildiği gibi, Allah'a, Peygamber'ine ve içimizden olan yöneticilere itaat ederiz ve sözlerini dinleriz" dedim. Böylece amacı tam olarak anladım, niyetimi temizledim, herhangi bir ekleme ve çıkarma yapmaksızın Allah'ın elçisinin belirttiği tarzda bu kitabı insanlara ulaştırmak için kastımı arındırdım.

Bu kitabı insanlara ulaştırırken ve diğer bütün hallerde beni şeytanın musallat olmadığı kulları arasına katmasını Allah'tan niyaz ederim. Parmaklarımın yazdığı, dilimin söylediği ve kalbimin sığdırdığı her şeyde bana korunmuşluk yardımıyla münezzehlik makamından gelen [şeytanın araya girmediği] aktarımını ve rav'daki⁵ ruhani üflemesini tahsis etmesini dilerim. Bu işi yaparken kendince yorumlayan biri değil, yalnızca bir tercüman olayım. Kitabı okuyan kalp ve müşâhede sahibi insanlar, onun nefsânî amaçlardan uzak olan mukaddeslik makamından geldiğine tam olarak kanaat getirsin. [Çünkü] nefsânî amaçlarda gerçekle yanlış birbirine karışmıştır.

Duamı işittiğinde yakarışıma kulak vermesini Cenâb-ı Hak'tan niyaz ederim. Böylece yalnızca bana aktarılanı aktarayım, yalnızca bana indirilmiş şeyleri bu satırlara yazabileyim. Ben ne resûlüm ne de bir peygamber. Ben yalnızca bir vâris ve ahiretimin bekçisiyim.

Allah'ı dinle

[Anlamazsan] dön Allah'a [yine]

Söylediklerimi işitince

¹Ali hocamız derste Ahmed Avni Konuk'un *Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi* adlı eserinden metni takip etmiştir. Fotokopiden ilgili bölüme ulaşabilirsiniz. Daha sade bir dil kullanılması sebebiyle buraya Ekrem Demirli tercümesini aldık: İbnü'l-Arabî, *Fusûsu'l-Hikem*, (haz. Ekrem Demirli), Kabcacı Yay., İstanbul, 2006.

²En kadîm makamla kastedilen, mutlak birlik makamıdır.

³Hikmetler "tek ve en yakın yolla" indirilmiştir. Metinde geçen kelime "emem" kelimesidir. Yolun doğruluğunu anlatmak için yaygın olarak kullanılan kelime müstakim olmasına karşın, İbnü'l-Arabî emem kelimesini tercih etmiştir. Kâşânî, emem kelimesinin 'yakınlık' anlamına geldiğine dikkat çekerek, terkinin tam olarak 'doğru yol' anlamına geldiğini belirtir. 'Yakınlık' ile 'doğru yol' arasındaki ilişki açıktır: En yakın yol, dosdoğru olan yoldur.

⁴Kelime [çoğ. Kelîm], İbnü'l-Arabî'nin terminolojisindeki temel kavramlardan biridir. İlk anlamı, Tanrı'nın bilgisindeki 'sabit hakikat' demektir. Kavramın genel bağlamı, insanın nefesi ile harfler arasındaki ilişkinin bir benzerinin bütün varlığını kaynağı olan Rahmân'ın Nefesi ile yaratılmış varlıklar arasında kurulmasına dayanır.

⁵Rav' ya da ruv', 'nefs', özel olarak nefsin kalbe dönük kısmıdır. Bu yönüyle sadr diye de isimlendirilir. Hakîm Tirmizî'nin (v. 320/932) açıklamasına göre sadr, içinde kalbin bulunduğu yerdir.

öğren iyice

Ayrıştır kapalı sözü anlayış gücüyle

ve sonra onu toparla gerisin geriye

Ardından aktar isteyene

Seni saran bu rahmeti engelleme

Yay onu herkese

Allah tarafından desteklenip yardım alanlar arasına katılmayı, tertemiz Muhammedî şeriatla sınırlanarak kayıt altına girenlerden olmayı ümit ederim. Allah bizi Muhammed'in ümmetinden yaptığı gibi, ona uyanların arasına katsın.

Sahip'in kuluna aktardığı ilk şey, Âdem kelimesindeki ilahlık hikmetidir.

Mektûbât-ı Rabbânî⁶ Tercümesi

100. Mektup

Bu mektup, yine Molla Hasan Keşmîrî'ye yazılmıştır. Şeyh Abdülkerîm-i Yemenî'nin "Allah-u Teâlâ gaybı bilmez" sözüne cevap vermektedir:

Mektubunuz bizi şereflendirdi. Mektubunuzdaki konu başlıkları, bölümleri, ayrıntıları ve usûlleri anlaşıldı. Şeyh Abdülkerîm el-Yemenî'nin "Allah Subhânehû gaybı bilmez" sözü de mektubunuzda yer almış.

Ey Dost! Aslında bu fakirin böyle kelimeleri duymaya tâkati yoktur. Bu tür sözleri işittiğimde elimde olmadan fârûkî damarım kabarıyor, düşünmeye, te'vile ve yoruma imkan kalmıyor. Ama bu söz kimden gelirse gelsin; ister şeyh Abdülkadîr Yemenî'den, ister Şeyh-i Ekber Şâmî'den⁷... Bize düşen Muhammed'ül-Arabî'nin (sav) sözlerine tâbi olmaktır; Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin, Sadreddin Konevî'nin, Abdürrezzak Kâşânî'nin sözlerine değil. Biz nasslara/Kur'ân ve sünnete sarılırız; Fusûs'a değil. Fütûhât-ı Medeniyye/Kur'ân ve sünnet, bizleri Fütûhât-ı Mekkiyye'ye ihtiyaç duymaktan kurtarmıştır. Kelâm-ı Mecîd'de şâni yüce Allah, kendisini 'âlimü'l-ğayb' (59/22) olarak vafetmiş ve bunu zâtı için mutlak kabul etmiştir. Buna rağmen O'nun gaybı bilmediğini ileri sürmek çok kötü bir kabahattir. Hakikatte bu, şâni yüce Allah'ı yalanlamaktır. Gayb kelimesinden başka bir mana murad etmek, onların bu sözünün çirkinliğini gidermez. "Ağızlarından ne büyük (küstahça) söz çıkıyor" (18:5)

Şeraite apaçık aykırı olan bu sözleri söylemeye onları sevk eden şeyi keşke anlayabilseydim. İbn-i Mansûr [Hallâc] "Ene'l-Hakk", Bayezid-i Bistâmî "Sübhânî" sözlerinde yaşadıkları hallere mağlup düştükleri için mazurdurlar. Fakat bu gibi sözler, hallere mağlup düşmekle alakalı değildir. Bilakis sahibinin amelinden, tevile dayanarak sâdir olmuş sözlerdir. Bu sözler hiçbir şekilde mazur

⁶ Tercümesinden faydalandığımız kaynaklar: İmam Rabbânî, Mektûbât, (müt. Metin Zirek), Yeni Şafak, İstanbul, 2006; İmam Rabbânî, Mektûbât-ı Rabbânî, (müt. Abdülkadîr Çiçek), Çile Yay., İstanbul, 1977.

⁷ İbnü'l-Arabî'yi kastediyor.

görülemez. Zira bu makamda tevil kabul edilemez. Şuurunu kaybetmiş olanların [sekr] sözleri ancak zâhirinin dışında te'vil edilebilir, başkalarının sözleri değil. Şayet böyle sözleri söyleyenlerin amacı halkın kınamasına neden olmak ve nefretini kazanmak ise, bu da aynı şekilde çok çirkin ve kötü bir durumdur. Şüphesiz halkın yergisini kazanacak yollar çoktur. Hangi zarûret, kâfirliğe neden olan bir şeyi yapmayı gerektirebilir.

Siz bu sözün te'vilini söylemiş, onun açıklanmasını istemişsiniz. Sorulan soruya cevap verilmesi hükmünce bu konuda bir şeyler konuşmamız zarûrî oldu. Gayb ilmi, Şânı Yüce Allah katındadır. Bu konuda; “Gayb, ma'dumdur, olmayan bir şeyin malum olması da söz konusu olamaz. Çünkü ilim, olmayanla ilgilenmez” denilmektedir. Bunun manası şudur: Gayb, Şânı Yüce Allah'a nisbetle mutlak yokluk demektir. Dolayısıyla ilmin gaybıla ilgilenmesinin hiçbir manası yoktur. Çünkü gaybın bilinmesi, onu mutlak yokluktan ve bir şey olmamaktan çıkarır. Dikkat edin; “Şânı Yüce Allah ortağını bilendir” denemez. Çünkü Mukaddes Teâlâ'nın ortağı yoktur ve hiçbir zaman olmamıştır. Evet gayb ve ortaklık mefhumunu düşünmek mümkündür. Ancak söz, onun mefhumunda değil, doğruluğunu ortaya koymadadır. İmkansız görülen bütün konular bunun gibidir. Onların düşünülmesi mümkündür ama doğruluklarını tasavvur etmek imkansızdır. Hiç şüphesiz bir şeyin malum olması, imkansız olmasını ortadan kaldırır. O şeye an azından zihnen bir varlık verilmesi gerekir.

Mevlânâ Muhammed Rûhî'nin verdiği manaya itirazınız doğrudur. Çünkü mücerret olan ehadiyet mertebesinde ilmî nisbetin nefyi, mutlak ilmin nefyini gerektirir. Gayb ilmine nefyin tahsisi için verilecek bir yön yoktur. Mevlânâ'nın tevcihinde bir başka şekilli mana şöyledir:

Mücerret ehadiyyet mertebesinde her ne kadar ilmî nisbet yok ise de, yüce Allah'ın Âlim olma sıfatı, olduğu gibi kâim durmaktadır. Çünkü Allah-u Teâlâ zâtı ile bilir, sıfatı ile değil. Zira o mertebede sıfatlar nefyedilmiştir. Görmez misin ki sıfatları baştan nefyedenler dahi şöyle der: Sübhân Hakk âlimdir. Halbuki onlar sıfatları Sübhân Hakk'tan selb ederler. Yine derler ki: Sıfatlara terettüb eden inkişaf, zâta terettüb eder.

Bu iş böyle...

Yüce Mukaddes Zâtın, gaybı iradesinin ve ilmiyle ilişkilendirilmesinin caiz olup olmadığı hakkında beyan ettiğiniz yoruma gelince, eğer ilimden maksat, Mukaddes Vâcib Teâlâ'nın ilmi ise, doğruya en yakın olan yorum budur. Fakat Vâcib Teâlâ'nın ilminin, zâtıyla ilişkisi olmadığını söyleyenler bunu, “İlim hakikatinin içeriği, malumu kuşatmalıdır” gerekçesiyle açıklamışlardır. Mutlak Zât kuşatılmaktan yücedir. Bu ilişki nedeniyle Zât ve İlim sıfatı bir araya gelemez. İşte bu, ihlâlin ve haddi aşmanın olduğu yerdir. Hiç şüphesiz bunun manası, yani ilim hakikatinin malumu kuşatması, sonradan kazanılan ilimler [husûlî] için geçerlidir. Bu, ilmî melekede malumun sûreti oluşması içindir. Kendiliğinden var olan [huzûrî] ilimde ise, üstteki bu mana geçerli değildir. Burada bizim bahsettiğimiz ilim huzûrî ilimdir, husûlî/çalışılarak kazanılan ilim değildir. Husûlî yolla değil, huzûrî ilim yoluyla Şân Yüce Vâcib Zâta ilim vafedilmesinin hiçbir mahzuru yoktur. Hâlin hakikatini Şânı Yüce Allah en iyi şekilde bilendir. Allah efendimiz Muhammed'i ve O'nun temiz ailesini mübarek kılsın. Başında da sonunda da onlara selam olsun.

Fusûsu'l-Hikem Adlı Eserin Özellikleri⁸

- ✓ Tam adı *Fusûsu'l-Hikem ve Husûl'ul-Kilem* olan eser, İbn'ül-Arabî'nin bütün fikirlerini özetleyen temel kitabı olarak kabul edilir.
- ✓ Fusûs kelimesi yüzük kaşığı(yuvası), göz bebeği gibi manalara gelen fass kelimesinin çoğuludur. Hikem ise hikmet kelimesinin çoğuludur.
- ✓ Eserin kendisine “nefsin yol açtığı garazlardan münezzeh bir mukaddes makamdan geldiğini söyleyen İbnü'l-Arabî, kendisinin eserin müellifi değil mütercimi sayılması gerektiğini özellikle ifade eder.
- ✓ *Fusûs*, yirmi yedi peygamberin her birinin hikmetlerine izafeten yirmi yedi bölüme ayrılmıştır. Kur'ân'da geçen peygamberlerle birlikte Hz. Lokman, Hz. Şît ve Hâlid b. Sinân adlı zâtlara dair fasslar da bulunur.
- ✓ Eserin üzerine bina edildiği anahtar terim “kelime” yahut “hakikat-i Muhammediyye” denilen kavramdır. Buna göre her peygamberin bîatını bir kelimedir, fakat hepsinin sahip olduğu hakikat mertebesi farklıdır. Hakikatlerin hakikati ve küllî kelime ise Hz. Muhammed'in (sav) hakikatidir. Diğer bütün mertebeler o kelimeden neşet eder, varlık sebeplerini ve bilgilerini ondan alırlar.
- ✓ Eser, İbn'ü-Arabî'nin *Fütûhât'ül-Mekkiyye*'sine göre daha çok okunmuş ve şerhedilmiştir.
- ✓ Özgün ıstıhlara sahip yoğun bir metin olmasından dolayı *Fusûs*'un birçok şerhi yapılmıştır. En meşhurları Molla Câmî, Sofyalı Bâlî Efendi, Abdullah Bosnevî, Abdülganî en-Nablusî, Yakub Han Kâşgarî ve Ahmet Avni Konuk'un şerhleridir.

Mektûbât-ı Rabbânî Adlı Eserin Özellikleri

- ✓ Bir mutasavvıf tarafından yazılan en kapsamlı ve meşhur mektup külliyyatı olup, tevarüs ettiği ve geliştirdiği Nakşebendî geleneği hakkında başlıca kaynak durumundadır.
- ✓ *Mektûbât*, İmam Rabbânî'nin manevî tekâmül süreci ve onun görüşlerini yansıtan vahdet-i şuhûd'un vahdet-i vücûd'a tercih edilmesi, kâbenin hakikatinin hakikat-i Muhammediyye'den üstün olduğu fikri, şî düşmanı olmasından dolayı Muaviye'nin idealleştirilmesi gibi konuları içerir.
- ✓ İmam Rabbânî'nin farklı kişilere farklı konular hakkında gönderdiği bu mektuplar öğrencileri tarafından toplanmış ve ölümünden önce son halini almıştır.

⁸ Eserlerin özellikleri, ilgili *TDV İslam Ansiklopedisi* maddelerinden yola çıkarak hazırlanmıştır.